

Plantusáðteljing í Føroyum 1982 og 1983

Eftir Jóhannes Jóhansen* og Jón á Steig**

Sjúkur elvdar av ovviðkvæmi eru vanligar. Umleið 1/5 av ovviðkvæmum sjúklingum eru ovviðkvæmir fyri sáð frá trøum og urtum.

Sjúkueyðkennini hjá hoyfepursjúklingum (rhinitis allergica) er væl í samsvari við sáðnøgdina í luftini (1).

Hjá astmasjúklingum við ovviðkvæmi fyri grassáð eru sjúkueyðkennini ikki so væl samsvarandi við sáðnøgdina, helst tí asthma-sjúklingar, mótsett hoyfepursjúklingum, ofta hava ovviðkvæmi fyri mongum øðrum. Mát- ing av sáðnøgdini í luftini vár, summar og heyst er av týðningi í tí fyrirbyrgjandi við- gerðini av sáðovviðkvæmi. Sáðnøgdin dag frá degi er skiftandi vegna broytingar í veður- lagnum. Við at samanbera sáðnøgdina ein dag og veðurvánirnar fyri næsta dag, ber til at siga nakað um, hvussu sáðnøgdin verður næsta dag. Eisini ber til at siga nakað um, nær sáðtíðin byrjar, og hvussu sáðnøgdin kann væntast at verða við at meta út frá veður- viðurskiftum, eitt nú hitanum í apríl-mai mánaði. Fer sáðtalið av grasi upp um 50/m³ av luft, fáa flest fólk við grasovviðkvæmi sjúkueyðkenni. Hesar royndir við stutt- og langtíðarútlitum eru flestar gjørdar í Onglandi og Týsklandi, tey seinastu 5 árinis eisini í Norð-

urlondum. Royndirnar kunnu ikki beinleiðis ferast frá einum landi til annað vegna ymiskt landslag, veðurlag og ymiskan gróður.

Tí varð í Føroyum í 1982 byrjað at telja plantusáð og grórkorn. Hetta er ein frágreið- ing um úrslitini av teljingini 1982 og 1983.

Kanningarhátur

Sáðsavningin er gjørd við einum Burkard Recording Volumetric Spore Trap — ein sáðfella ella sáðfangari — sum stendur á tekjuni á Landssjúkrahúsinum einar 20 metr- ar uppi (62° norð, 6° 45' vestur). Sáðfang- arin er ein rundur jarnkassi við veðurhana á, so hann snarar eftir vindinum. Inni er eitt hjól. Á hetta verður fest eitt klistrandi band. Eitt ur fær hjólið at mala júst 2 mm um tíman. Ein ravmagnspumpa sýgur luft inn ígjøgnum eina smala rivu, 10 litrar/min., og luftstreym- urin rakar tað klistrandi bandið. Tá 7 dagar eru farnir, er hjólið komið runt. Tað verður tikið úr, bandið tikið av og nýtt fest á, og hjólið verður sett í aftur, urið trekt upp, og so koyrir tólið aftur eina viku. Tað avtikna bandið verður so skorið eftir einum serligum stokki í 7 petti svarandi til 24 tímar, og hesi pettini verða viðgjørd við serligari vøtu-

* Føroya Náttúrugripasavn

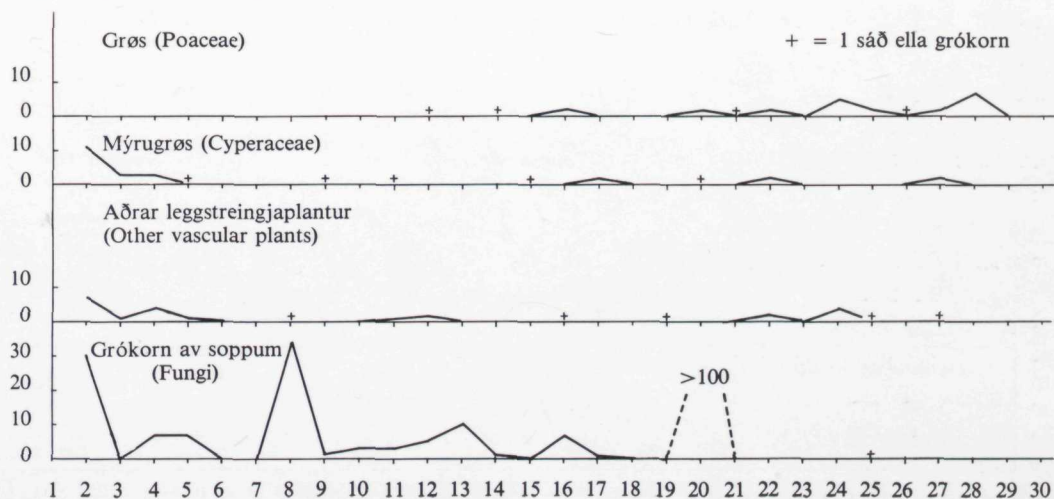
** Landssjúkrahúsið

Mjaðarurt (<i>Filipendula</i>)		1				1		
Skjólurtaættin (<i>Apiaceae</i>)			1					2
Varrablómuættin (<i>Lamiaceae</i>)		1						
Sævar-gøtubrá (<i>Plantago maritima</i>)	3	1				12	4	
Jóansøku-gøtubrá (<i>Plantago lanceolata</i>)		16			2	26	11	3
Órøkjuættin (<i>Scrophulariaceae</i>)							1	4
Kurvablómuættin (<i>Asteraceae</i>)								
Tungukrýningar (<i>Liguliflorae</i>)	2							
Rørkrýningar (<i>Tubuliflorae</i>)							5	
<i>Artemisia</i>		1						
Liljuættin (<i>Liliaceae</i>)		1						
Mýrigrasættin (<i>Cyperaceae</i>)	28	6			1	97	10	1
Grasættin (<i>Poaceae</i>)	26	327	127	2	1	100	432	332
Tilsamans (total)	188	461	326	27	34	1319	939	1222
Grókorn og sáð fyri 1 m ³	0.45	1.03	0.73	0.31	0.30	3.05	2.11	2.93
(Spores and pollen pr. m ³)								

Mynd 1

Tal fyri 14.4 m³ av luft (1 samdøgur)
(Number pr. 14.4 m³ air (24 hours))

Juni 1982

av soppum vórðu ikki navngreidd, men skilliga vóru fleiri sløg.

Juni 1982. Mynd 1. Í juni vóru sáð av mýrigrasættini at finna. Hesar plantur — stør, mýrifipa og skúsgras blóma tíðliga hjá okkum. Nógvar aðrar plantur blóma

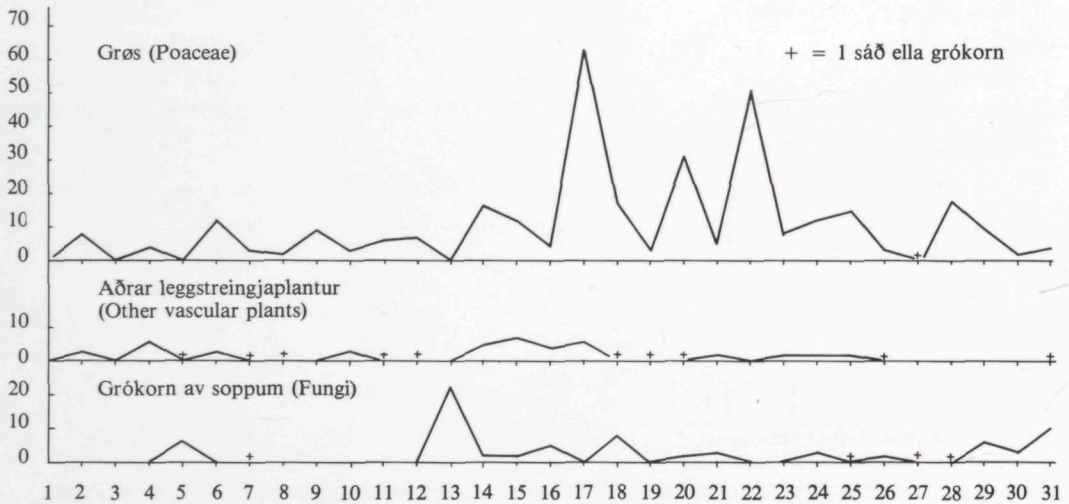
eins tíðliga ella fyrr t.d. mýrisólía, eirisgras, men tær spjaða ikki sáðið so munagott við vindinum og eru tí ikki komnar í savnarann.

Juli. Mynd 2. Í juli eru tað serliga grøsini, ið gera seg galdandi. Gras ger stórar mongdir

Mynd 2

Tal fyri 14.4 m³ av luft (1 samdøgur)
(Number pr. 14.4 m³ air (24 hours))

Juli 1982

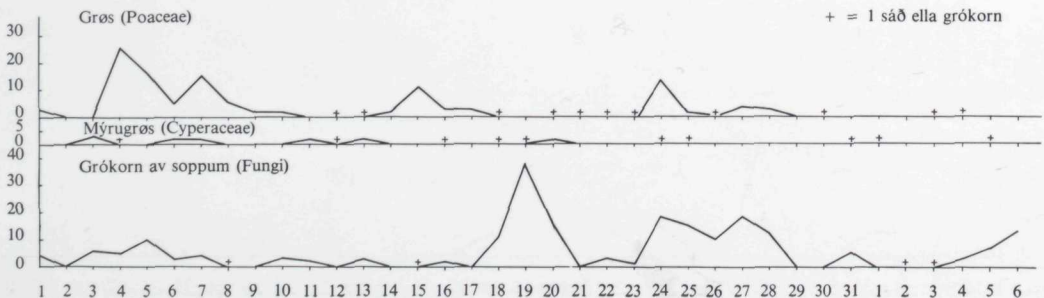

Mynd 3

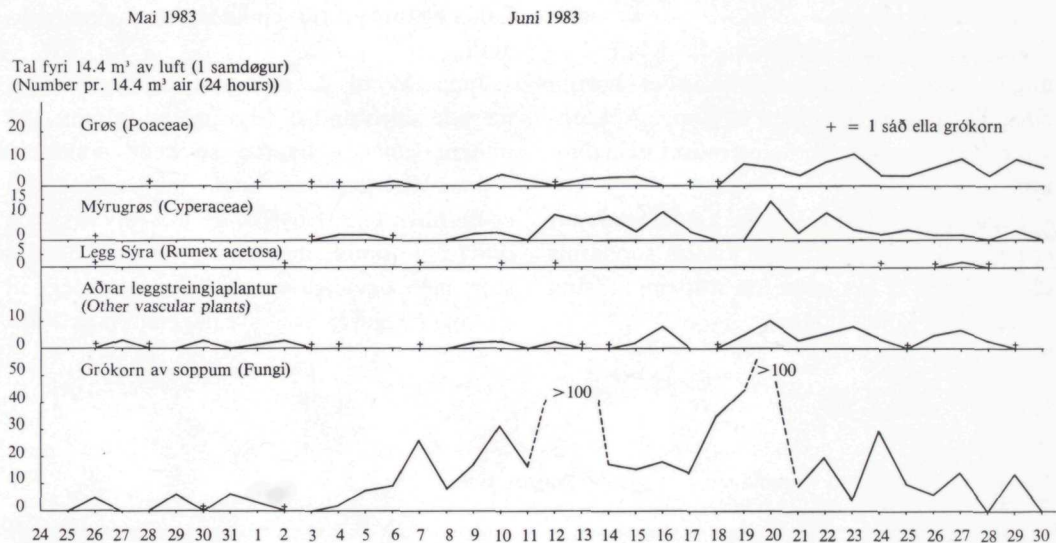
Tal fyri 14.4 m³ av luft (1 samdøgur)
(Number pr. 14.4 m³ air (24 hours))

August 1982

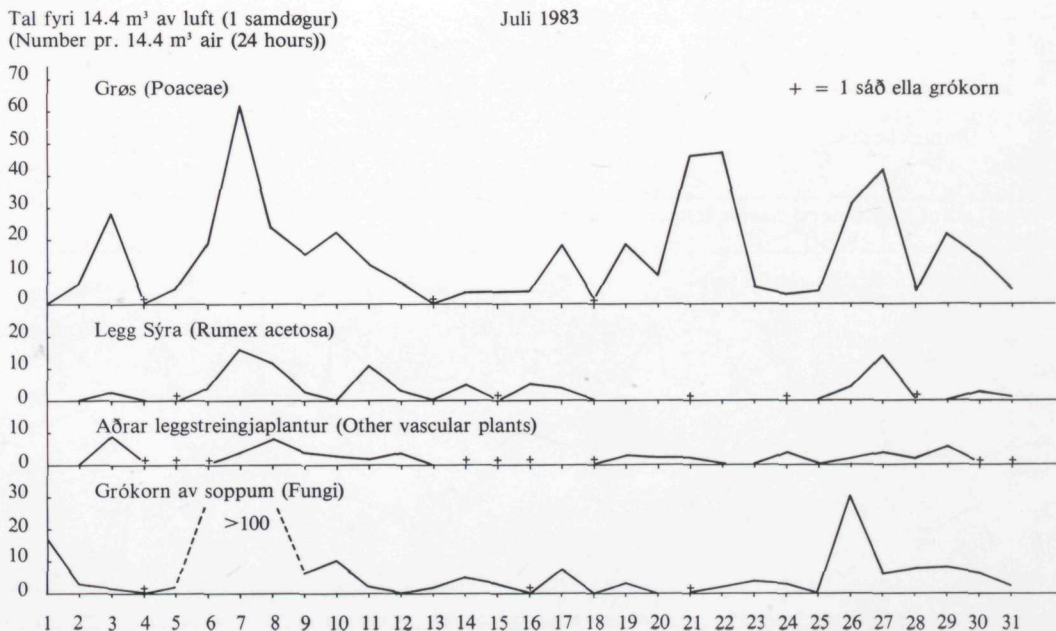
September 1982

Mynd 4

Mynd 5

av sáði, og hetta fer sera lættliga út í luftina, bert eitt lot er. Sopparnir eru av lítlum týðningi henda mánaðin.

August. Mynd 3. Sáðmongdin í luftini er nógv minni, men nógv grassáð er kortini einstakar dagar. Mongdin av soppagrórkornum er rættiliga stór, serliga seinast í mánaðinum.

September. Mynd 3. Einans 6 samdøgur eru við. Blómingartíðin er av, og sopparnir økjast. Helst er her talan um stórsoppar, sum nú rættiliga koma fyri seg.

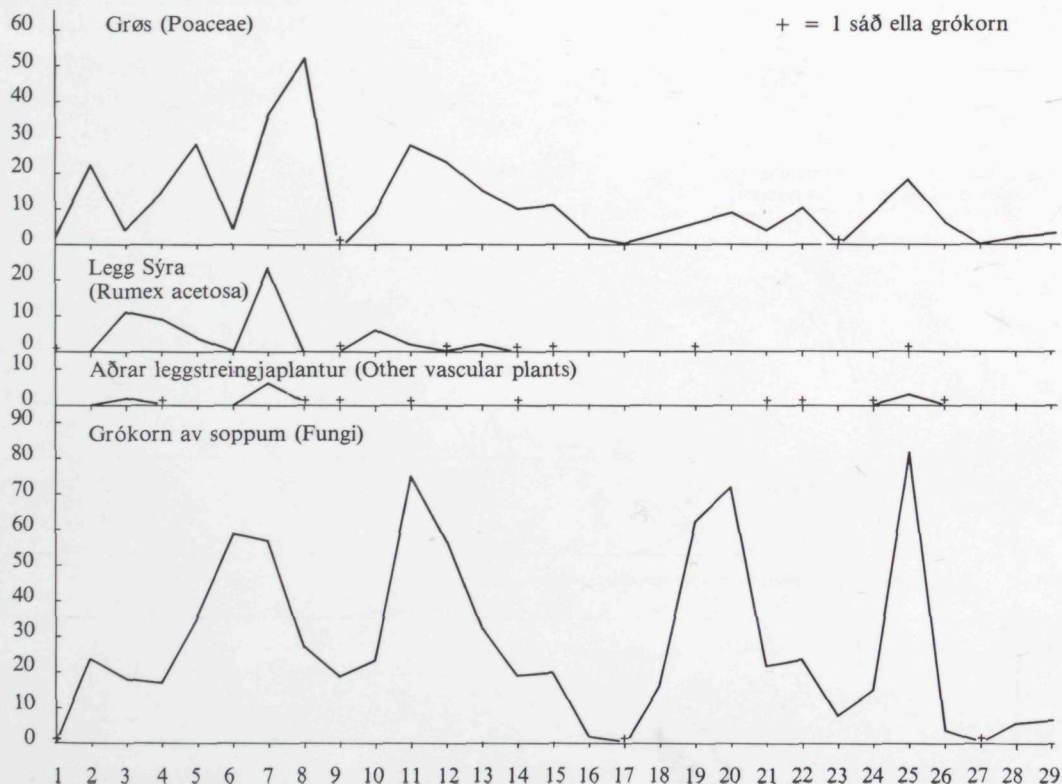
Í 1983 varð savnarin settur upp 24. mai, men so at siga einki sáð var í (mynd 4). Tað kalda og turra várið seinkaði blómingina munandi.

Juni. Mynd 4. mýrigræs og græs byrja næstan samstundis. Mýrigræsini blóma um miðjan juni og hvørva so heilt. Talið av soppagrórkornum er høgt, meðan sáðtalið er rættiliga lágt. Í byrjan av juli (mynd 5) og seinast í sama mánaði er grassáðnøgðin stór, men ógvuliga ymisk frá einum degi til annan. Leggsýra ella sýruleggur er rættiliga

Mynd 6

Tal fyri 14.4 m³ av luft (1 samdøgur)
(Number pr. 14.4 m³ air (24 hours))

August 1983

týðningarmikil í juli og heldur áfram í fyrru helvt av august (mynd 6), tá ið eisini nógv grassáð er í luftini. Plantusáðið minkar heilt nógv móti endanum av august. Talið av grórkornum av soppum er stórt allan august. Tað eru 4 »tindar« á strikumynduni við nógv minni av grórkornum inn í millum.

Blómuplantur

Vit skulu nú líta eitt sindur av plantusáðnum (pollen). Mongdin av sáð, ið var funnið í 1982 var 605; haraftrat 3 grórkorn av javna. Rokna vit tey týðningarmestu sløgini, fáa vit hesi tøl í prosentum:

Grøs (Poaceae)	79.3%
Mýrigrøs (Cyperaceae)	5.6%
Leggsýra (Rumex acetosa)	4.3%
Jóansøku-gøtubrá (Plantago lanceolata)	2.6%
Sólja (Ranunculus)	1.8%
Sævar-gøtubrá (Plantago maritima)	0.7%
Hini sløgini tilsamans	5.7%

Fyri 1983 var talið av sáði (pollen) 1273 og tey luta seg soleiðis sundur:

Grøs (Poaceae)	68.0%
Leggsýra (Rumex acetosa)	12.8%
Mýrigrøs (Cyperaceae)	8.6%
Jóansøku-gøtubrá (Plantago lanceolata)	3.3%
Sólja (Ranunculus)	1.7%
Sævar-gøtubrá (Plantago maritima)	1.3%
Hini sløgini tilsamans	4.3%

Úrskurður

Sum tað sæst av talvuni liggur talið av sáði og grórkornum ógvuliga lágt — millum 0,3 og 3.05 fyri hvønn m³ av luft í miðal fyri mánaðin.

Hetta er nógv minni enn t.d. í Danmark, har talið av grassáði einsamalt liggur millum 5 og 175/m³ í juni 1983 (2). Einstakar dagar var meira til, t.d. 17/7—82 vórðu 62 grassáð tald, og tað svarar til 4.3 /m³. Aloftast er talið minni enn 1 sáð/m³.

Savnarin stendur einar 100 metrar frá sjónum. Har er sostatt eitt stórt øki, sum er sjógyur og einki sáð framleiðir, og má hetta sjálsagt minka um nøgdina í savnaranum.

Hetta er neyvan frágreiðingin øll. Alt bendir á, at framleiðslan av sáði og grórkornum er minni í Føroyum enn í teimum londum, har kanningar av hesum slag hava verið gjørdar. Frá teimum londum, ið hava náttúru mest líkari okkara, Íslandi og Hetlandi, eru eingi tøl at samanbera við.

Frá kanningum av sjúklingum síðan 1977 við m.a. cutantest (húðroyndum) og í vissum førum serligum blóðroyndum (radio allerge sorbent test (RAST)) víta vit, at í Føroyum er eisini væl av fólki við ovviðkvæmi fyri grasi — serliga børn, sum ofta koma í tætt samband við gras undir spæli og tilíkingum.

Norðurlandskir læknar á fundi í Helsinki 1978 gjørdur av at brúka hesi tøl fyri grassáðnøgdina í luftini: Lágt tal: 0-10/m³ í 24 tímar, miðaltal: 10-30 og stórt tal: oman fyri 30. — Um talið er lágt, eru tað bara tey mest ovviðkvæmu, ið kenna sær nakað, men um talið er høgt, hava allir sjúklingar sjúkueyðkenni (3). Eingin neyv kanning er gjørd hjá okkum millum grassáðnøgdina og sjúkueyðkennini, men vit hava frásagnir frá sjúklingum, nær teir hava kent seg ringast, og um sama mundið er funnið hægri sáðtal.

Um nøgdina av sáði og grórkornum í Føroyum er annars at viðmerkja, at í 1983 vóru meira enn dupult so nógv sáð og grórkorn funnin sum í 1982. Henda nøgdin vil vera ymisk ár undan ár, tí planturnar blóma

ymiskt. Tað sæst m.a. av, at tað var tríggjar ferðir so nógv sáð av leggsýru í 1983 sum í 1982. Hetta er vanlig á treytað av veðurlagnum frammanundan og í blómingartíðini.

Fyri at fylgja gongdini og kanska kunna siga frammanundan, hvussu eitt summar kann væntast at verða, er neyðugt at gera framhaldandi teljingar.

Kanningin 1983 varð stuðlað av Statens Lægevidenskabelige Forskningsråd. Ólavur Øster hevur teknað strikumyndirnar.

Bókmentir

- 1) Weeke, E., Jørgensen, G., Petersen, B.N., Torp, U. og Buch, H.:
Pollenregistrering i København sommeren 1977.
Ugeskrift for læger 141/18, 1979.
- 2) Den danske Pollenbulletin, vol. VII, 1983.
- 3) Wihl, J.Å.: Comparison of pollen counts in Copenhagen and Malmoe 1977, 1978 og 1979.

Summary

With a Burkard pollen and spore sampler placed 20 m above ground on Landsjúkrahúsið, Tórshavn, Faroe Islands, the content of pollen and spores in the air has been investigated. The results are shown in figs. 1-6 and table 1. Extremely low values have been found compared with other countries e.g. Denmark. This might partly be due to the fact that Landssjúkrahúsið is situated close to the sea, but the pollen production is probably much lower in the Faroes than in countries further south. It was found that on days with high proportions of grass pollen, patients were affected and showed allergic symptoms, even if the number always was in the class low ($0-5/m^3$) according to Nordic Medical Standard.